

DE LA

Real Academia de Buenas Letras

— DE BARCELONA —

— <3

JULIO Á SEPTIEMBRE DE 1915

— >—

**ESCOLARS CATALANS AL ESTUDI DE BOLONIA
EN LA XIII^a CENTURIA**

De molt antich acudien a Bolonia estudiants de tots los pobles europeus. Irneri, a les darrerries del segle XIe donà ja celebritat extraordinaria a la ensenyança del Dret en aquella Universitat, y durant los dos segles següents anaren crexent la preponderancia de la seva escola jurídica y lo nombre d'estudiants inscrits, que pujà, segons algún autor, fins a deu mil, principalment procehents de França, Espanya y Alemania. Reunits per nacions, no tardaren gaire en constituir verdaderes corporacions ab estatuts comunals.

Era llavors una Universitat essencialment jurídica, al contrari de la de París que era teològica. Per medi de lliçons orals los professors ensenyaven lo Dret y cadà hu d'ells explicava successivament los cinch volums del *Corpus juris civilis*, dedicant un any o curs a cada volum. D'aquesta manera cada escolar acostumava a tenir no més que un mestre durant lo quinqueni.

Lo període més relluent de la Universitat de Bolonia va desde les lliçons d'Irneri, a la primeria de la XII^a centuria, fins a la glosa magistral d'Accursi, a mitjans de la XIII^a.

Hi ha hagut nacions més afortunades que no la catalana, les quals han pogut reconstituir y publicar les llistes dels seus estudiants y professors a Bolonia desde molt antich temps (1). No tenint nosaltres aquesta llista, resulten de molt interès tots los documents que ens indiquin.

(1) Són emperò, posteriors als nostres documents. Així, les llistes dels professors cridats any per any a explicar a Bolonia per los Reformadors del Estudi, ab aprobació dels vells, llegat, senat y demés auctoritats, publicades fins ara per en Dallari, en *I rotuli dei lettori, legisti e artisti dello Studio Bolognese dal 1384 al 1799* (Bologna, 1888), són de les darrerries de la XIV^a centuria. En aquells catàlechs

escolars y professors catalans a dit Estudi durant l'Edat Mitja. A l'Arxiu de la Seu de Barcelona n'havem pogut aplegar vinticinch d'eixos pergamins autèntichs, corresponents al període entre 1218 y 1229; y quan los teníem a punt de publicació, ha sortit lo P. Faustí Gazulla, donantne a llum onze d'ells en son darrer treball *¿La orden de Nuestra Señora de la Merced se fundó en el 1218?* (Roma, 1915). N'havem trobat encare dos més del any 1298 y dues escriptures de vendes de llibres de Dret atorgades a Bolonia igualment, en 1264 y 1266.

Es possible que en los arxius de les altres Sèus de Catalunya hi existixin també documents dels estudiants catalans a Bolonia y sospitam que hi són perque molts dels dits escolars eren canonges, probablement subvencionats o pensionats per los respectius Capítols per anar y residir a Bolonia. En recordam dos exemples. En 1173, desitjós lo Bisbe de Girona d'augmentar la cultura literaria de la clerecia, feu una constitució manant que, als canonges que volguessen anar als estudis públics d'alguna universitat, se los hi donés un flori d'or mensual per lo seu respectiu preboste, afegintli algún altre emolument; y en 1229, lo Bisbe de Vich y lo Capítol per a que per manca de ciencia, com diu lo Degà Montcada en l'*Episcopologio*, aquella Catedral no en rebés detriment, aprovaren un Estatut consignant que qualsevol canonge que volgués anar a estudiar a Lombardia o a França, se li donés la quotidiana porció des del dia de Sant Joan de juny més proper fins al terme de tres anys, com si concorregués al temple, ab obligació, emperò, de deixarhi un sacerdot qui fes lo servey en igual forma que l'ausent. Es per consegüent, quasi segur, que los clergues que trobarem a Bolonia en los indicats pergamins de la Seu de Barcelona, fruíen d'alguna pensió o del benefici de presencia estant ausents. Constitueix axò un indubtable mèrit, un títol d'honor dels nostres prelats y Capítols catedrals de la Edat Mitja. Y certament estigueren ben inspirats al escullir los pensio-

---

de mestres hi figuren alguns catalans. En lo curs de 1388-89, «ad lecturam Decreti extraordinarii D. Lupus de collegio yspano; electus per Universitatem cum salario in statutis contento». En lo meteix curs, «ad lecturam Philosophie naturalis, M. Andreas de Ispania cum salario librarum L. bono». En lo curs de 1407-1408, «ad lecturam Sexti et Clementinarum, D. Martinus de Valentia de Cathelonia electus per Universitatem»; y «ad lecturam Medicine in nonis, M. Bartholomeus de Ispania, de mandato domini». En lo curs de 1438-39, «Lecture Universitatis in dicto jure canonico: ad lecturam Decreti ordinariam in tertiis, D. Bernardus de Cathelonia. Lecture Universitatis in jure civili: ad lecturam infortiati ordinariam, D. Martinus Petri de Cathelonia».

En lo curs de 1440-41, «Legisti: ad lecturam Decretalium diebus festivis, D. Iohannes Palleres de Cathelonia Rector Ultramontanorum Lecture Universitatis juris civilis: ad lecturam voluminis, D. Andreas de Cathelonia». Curs de 1443-44: «Lecture Universitatis in jure civili. Ad lecturam Digesti novi extraordinariam, D. Dominicus Clolieth de Cathelonia». Curs de 1447-48: «Lecture Universitatis: ad lecturam Digesti novi extraordinariam D. Petrus de Cathelonia. Ad lecturam Filosofie extraordinariam, D. Martinus de Cathelonia», y altres quatre mestres. Curs de 1450-51. «Lecture Universitatis juris canonici: ad lecturam Decreti ordinariam, D. Petrus Anelli de Cathelonia».

nats, donchs en sortiren homens superiors com en Vidal de Canyelles, Pere Albert, Ariau de Gurb, Ferrer de Llor y moltes altres notabilitats catalanes.

Emperò, no era solament la qualitat, sinó també la quantitat dels estudiants, donchs que solament en los vinticinch pergamins descoberts a Barcelona, s'hi apleguen més de vuitanta noms de catalans, quasi tots estudiants, y en un terme de deu anys, de 1218 a 1229. La nostra representació al Estudi de Bolonia, en temps de Jaume I lo Conqueridor, podem afirmar resoltament que era ben digna de la empremta que prenia la nació catalana.

Los vinticinch documents de referencia són tots actes de regonexement de deutes d'escolars a Bolonia, o millor dit, actes de préstechs que los hi fa cert Mestre Ramón, al qui constantment trobam a Bolonia desde 1218 a 1229. En cap de dites escriptures hi consta interès o usura del préstech y no pot adivinarse si corresponien a alguna fundació per afavorir als escolars o a alguna institució propia d'aquell Estudi. Lo P. Gazulla diu que «ese Maestro Raimundo que proporcionaba libros, hospedaje, manutención y dinero a los estudiantes catalanes que estaban en Bolonia, que al mismo tiempo explicaba, y además escribía obras de Derecho para mí no es otro sino San Ramón de Penyafort». Y com en un document de 25 abril de 1218 hi figuren a la vegada l'accedor o *prestamista* Mestre Ramón y un testimoni anomenat Ramón de Penyafort, surt del pas dient: «Ese Maestro Raimundo podrá no referirse a San Raimundo, pero tantas coincidencias (*quines?*) dan verdadero fundamento para sospecharlo. El testigo que aparece con el mismo nombre, nada tendría de particular que fuese un pariente suyo (*del Sant*), y es muy extraño que de ser el Santo no se le llame Maestro, título que tenía bien merecido y con el que el mismo se honraba, pues al firmar en la sentencia arbitral que dió en Barcelona el día 14 de marzo de 1222, se llama *Magistri R. de Pennaforti*. Es también significativo, que ninguno de estos documentos sea posterior al año 21. Podrá ser que existan, porque en el archivo de la Catedral de Barcelona solamente Dios sabe lo que hay».

Los documents posteriors a 1221 que lo P. Gazulla creya possibles, ja han sortit y arriben fins al novembre del any 1229 y en tots continúa Mestre Ramón fent préstechs als estudiants catalans a Bolonia. O aquest *prestamista* no devem identificarlo ab lo Sant o resulta més difícil de lo que vol suposarse la seva presencia a Barcelona en aquell temps. Sense pretendre intervenció en la tesis del P. Gazulla, de que la fundació de l'ordre de la Mercè fou en 1218 y de que tingué lloch a Barcelona en presencia del rey Jaume, de Ramón de Penyafort y Pere Nolasch, puch manifestar que'm sembla més acceptable la opinió del canonge Ribas, de que aquell Ramón de Penyafort, testimoni en la escriptura de 25 abril de 1218, feta a Bolonia, era el Sant, y que lo *prestamista* seria algún altre professor del Estudi.

Com ja veurà lo lector, la major part d'aquestes escriptures de manlleuta foren autoritzades per Sismond d'Arosa, notari imperial a Bolònia durant tota l'esmentada dècada de 1218 a 1229. Un petit nombre ho foren per altres tres notaris d'autoritat imperial, lo florentí Donat, en Tebaldino y Joan Martini Deriosti. Ademés, los documents s'escrivien sots lo porxo o voltes d'en Jacomino Guidoni, lloch probablement de taules o oficis notariais. Unes poques ho foren en altre porxo dit de Mestre Ramón, no sabem si lo propri *prestamista*. Y és curiós trobar a Bolònia a la primeria del segle XIIIe com avuy, l'abundancia de voltes o carrers porticats.

Colocarem per rigurós ordre cronològich aquests documents, no prescindint dels que acaba de publicar lo P. Gazulla, puix que ho fa fet solament ab mira a la seva tesi de la intervenció de Sant Ramón en la fundació de la Mercè y sense aclarir los noms de les persones concurrents ni donarne antecedents per a la llur identificació a Catalunya, que és la tasca que nosaltres ens havem proposat fins hon ens serà possible.

Lo primer document és del 17 janer de 1218 y un dels publicats ja per dit frare mercenari (plana 47, nota 2). Pere de Bestregà promet satisfèr a Mestre Ramón dotze lliures boloneses que li ha manllevat, obligant en penyora un llibre de Dret, que segons la interpretació que'l P. Gazulla dóna al text, era obra del meteix *prestamista*. Diu axí la part important: «Anno Domini MCCXVIII, indictione VI, die XV ianuarii exeunte testes rogati fuerunt Bonacursus brixienio, Aldremandinus senensis et Petrus de olasio. Petrus de bistricano se soluturum promisit Magistro Raimundo aut eius heredi... XII libras Bononie quas fuit confesus ab eo mutuo recepisse... pro quibus servandis obligavit decreta sua...» ¿No vol dir senzillament que obligava l'estudiant l'exemplar seu d'un llibre de Decrets?

En aquesta primera escriptura són italians los tres testimonis, ben diferent de moltes de les que presentarem, en les quals tots són catalans. Unicament ací és català lo deutor, al qual no podem ara identificar.

Segueix lo regonexement del deute de cinquanta lliures boloneses, atorgat lo 25 d'abril de 1218, per en Pere de Requesens (1), igualment publicat per lo P. Gazulla (plana 44, nota). Lo deutor també obliga un llibre de Décrets y Decretals, y lo citat mercenari també interpreta la frase: «obligavit ei decreta et decretales omnes», com expressant una obra jurídica de la que lo propri acreedor Mestre Ramón, era l'autor. La part important de l'escriptura diu axí: «Anno Domini MCCXVIII, die VI exeunte aprili, indictioni VI, testes ad hoc rogati fuerunt Raimundus de penna forti et Bernardus de Medalia et Petrus Sendre et Raimundus de Sexano. Dominus Petrus de Richesen renuntiando in hoc facto privilegio clericali et ecclesiastico atque scolastico et excep-

(1) Era abat del Monastir de Sant Feliu de Girona.

tioni non numerate peccunie, et fori priuilegio omnique alii exceptioni... promissit stipulans se soluturum .L. libras bononie, Magistro Raimundo uel eius heredi dehinc ad festum Sancti Michaelis proxime uenturum quas ab eo mutui nomine bene sibi solutas esse confessus est... et pro hoc servando obligauit ei decreta sua et decretales omnes et alia sua bona sub pacto distrahendi et alii obligandi... predictus uero Magister R. redidit precario dictos libros eidem domino Petro (*de Requesens*) et Raimundo de Albutiano et Raimundo de Montgrino. Qui ambo Raimundo renunciantes in hoc facto noue constitutioni et beneficio epistole diui Adriani et omnibus supradictis auxiliis et priuilegiis atque exceptionibus, de mandato predicti domini Petri constituerunt se principales debitores quisque in solidum, promittentes... se soluturos totam predictam peccuniam dicto creditori uel eius heredi ad predictum terminum... et quod ipsi conseruabunt iam dictum creditorem et eius heredes in hoc facto per omnia indempnes. Ego Sismundus notario his omnibus actis Bononia sub porticu Jacobini Guidonis gattarii interfui et mandato predicti domini Petri et predictorum promissorum».

Com se veu, lo *prestamista* Mestre Ramón, que en la escriptura de janer havia pres per notari lo florentí Donato, en la segona, al cap de tres mesos, se val del notari Sismond d'Arosa. En la primera, com havem advertit, los tres testimonis eren italians, mentres que en la d'ara són quatre y tots catalans, Ramón de Penyafort (1), Bernat de Malla (2), Pere Sendre (3) y Ramón de Sexà. Són encare catalans lo deutor, Pere de Requesens (4) y ls fiadors Ramón d'Albucíà y Ramon de Montgrí (5).

Es encare del 1218, 14 dies *intrante octubre*, lo regonexement del

(1) Ja havem dit que per lo canonge Ribas, en *Estudios históricos y bibliográficos sobre San Ramón de Penyafort* (Barcelona, 1890), aquest testimoni no és altre que lo Sant, mentre que'l P. Gazulla, en *La orden de Nuestra Señora de la Merced se fundó en el 1218?* (Roma, 1915), creu que podria ésser un parent del Sant, d'igual nom, y que lo Sant fos lo Mestre Ramón, l'accedor: En novembre de 1204, trobam un Ramón de Penyafort a Barcelòna, fent d'escribà d'una sentència en lo plet entre l'altar de Santa Maria Magdalena y Arnau, clergue de Valldoncella, sobre una vinya. No se sab ab exactitut fins a quan estigué Ramón de Penyafort a Bolonia.

(2) D'una familia senyorial de la plana de Vich.

(3) Era de Vilafranca, com ja ho declara en altre escriptura de 8 de janer de 1221.

(4) D'una familia senyorial d'Empordà. En 1215, hi havia Arnau de Requesens, canonge de la Sèu de Barcelona.

(5) En lo cartoral de Carles Many, de Girona (vegis Botet y Sisó, en aquest *BOLETÍN*, volum IV), hi ha: Promesa mútua entre lo rey Pere y l'arquebisbe de Tarragona, de obediencia recíproca, en 1209; la jura per lo prelat Berenguer d'Albucíà, jutge de Girona y ardiaca de La Selva. En 1228, consagració de la capella de Montpalau per lo bisbe de Girona, ab assistència de Ramón d'Albucíà, ardiaca d'Ampuries. En 1257, homenatge del Vescomte de Cabrera al bisbe de Girona, en presència de Ramón d'Albucíà, archilevita de Besalú.

Respecte del cognom Montgrí, pertany a la familia de Torroella. En dit Cartoral hi trobam, en 1209, un jurament al bisbe de Girona, fet per Pons Guillem de Torroella y sos germans Pere de Montgrí y Guillem de Montgrí.

deute de dotze lliures bolonèses que en Guillem de Torres devia a Mestre Ramón *pro pensione hospicii*. En altre document del 1221, lo préstech de Mestre Ramón al estudiant B. de Vilaseptrut és també en part *pro hospicio et doctrina et comestione* y part *ex causa mutui*; de manera que, com observa lo P. Gazulla, fa sospitar si lo *prestamista* era un mestre del Estudi de Bolonia y fins si tenia posada o aculliment y manutenció dels escolars.

Guillem de Torres promet retornar les 12 lliures per la pròxima Pasqua de Resurrecció y dóna per fiador en Bernat de Carcassona. L'acabament de la escriptura és així: «Actum in porticu Jacomini Guidonis gattarii Bononie, Raimundus de Vintrone, dominus Petrus de Clarcio et dominus Petrus de Florenciaco interfuerunt testes rogitus. Ego Donatus auctoritate imperiali notario interfui». Lo fiador y dos dels testimonis són del Llegendoch. Lo deutor y'l testimoni R. de Vintró són catalans.

Bernat de Plana promet satisfer igualment a Mestre Ramón o al seu hereu, *ad proxime Carneleuiare*, tres lliures de Bolonia que reb per manera de *mutuu* o préstech lo dia 11 *exeuente* octubre del meteix 1218 y indicció VI. Dóna per fiador Ramón d'Albucía: «Actum ad domum Jacomini Guidonis Gattarii Bononie dominus Berlingarius de Rupe (1) et dominus Petrus de Ricchesen interfuerunt testes rogitus. Ego Donatus auctoritate Imperiali notario interfui». Per lo vist, uns estudiants catalans servien als altres de fiadors o de testimonis en les escriptures de préstech, donchs en la present hi figura com a testimoni aquell Requesens que havem trobat abans regonexent també un deute a Mestre Ramón y en la pròxima surt per testimoni lo meteix Bernat de Malla que ha sortit en la primera.

Encare l'any 1218, indicció VI, 11 dies *exeuente* octubre, en Pere de Castelló «promisit Magistro Raimondo vel eius heredi», satisferli per la pròxima Pasqua de Resurrecció, 32 lliures de Bolonia, «quas fuit confesus ab eo mutuo recepisse ex quibus dixit dedisse XXII libras bononienses in uno codice et reliquos supersisse ad sumptus negocios sibi faciendis, renunciante exceptione non numerate et non recepte peccunie et fori et scolare et clericale privilegio et omni alii legi auxilio quod eius petere posuit sub pena dupli et ea soluta rato manente certum dampnum et expendia in integro reficere pro quibus observandis obligavit ei dictum codicem et instituciones cum autentico unius voluminis et omnia alia sua bona tam presens quam futura dando ei licencia ea sua auctoritate accipiendi et in dictis omnibus sibi integreriter satisfaciendi omni occasione remota. In super Petrus de Vilaro (2), mandato dicti debitoris

(1) En desembre de 1241, Berenguer de Roca, que és lo meteix Berlingario de Rupe, acreditava d'Arnau de Senahuja 70 sous, y aquest promet retornàrlosli en un pays d'oltrammar. Lo notari autoritzant és P. de Cardona, de Barcelona.

(2) Potser era parent del canonge de Barcelona Bertràn de Vilaró. Pere de Vilaró firma entre'ls canonges en diferents documents del Capítol de Barcelona dels anys 1227, 1238 y 1249.

sicut principalis debitori constituit se principalem debitorem predictis omnibus exceptione remittere et nove constitutione beneficio et omni alii quod ei competere posset se dicta omnia ad dictum terminum attendere, observare et solvere ipsi Magistro Raimondo aut eius heredi stipulantes promisit sub eadem pena et sub obligatione bonorum suorum quos libros dictus Petrus et P. fuerint confesus se recepisse precario ad co... Magistro et ei... nomine se eos posse const... Actum in porticu domini Jacomini Gvidonis Gattarii Bononie dominus Bernardus de Medalia, Guillelmus de Vico et Geraldus de Marina (1), interfuerunt testes rogatus. Ego Donatus auctoritate Imperiali notarii interfui et rogatu promittentium».

Seguexen ara tres escriptures del any 1220, indicció VIII. En la primera, de 14 dies de *martio exeunte* (18 març), Arnau de Riu promet satisfer a Mestre Ramón o a son hereu per tota la diada pròxima de Sant Joan de juny, vuit lliures boloneses que reb en concepte de *múltio*, renunciant a totes les excepcions y beneficis y constituintse fiadors Arnau de Togores y Ferrer de Llor (2), canonges de Barcelona: «Actum ad domum Jacomini Guidonis Gattarii bononiensi; Guillelmus Carbonellus et Raimundus de Turillies (Torrelles?) (3), interfuerunt testes rogati. Ego Donatus florentinus auctoritate imperiali notario interfui et rogatus promittentibus».

En la segona, del 8 *exeunte* octubre (24 d'octubre), Guillem d'Uriol (Orriol?), Guillem de Sala (4) y Arnau de Togores, renunciant totes les excepcions, y privilegis s'obliguen in solidum a pagar a Mestre Ramón o a son hereu, quinze sous grosus per la festa pròxima de Nadal, atorgant en presencia de Bernat de Melus o Mollis y de Ramón *catalani de Sancto Ihoanne*. «Sismundo de Arosa olim imperatoris Henrici notarii (5) huic certui facto sub porticu Jacobini Guidonis Gattarii interfui et mandato predictorum debitorum S. S. ✠».

La darrera del any 1220, a 13 dies exint de novembre, feta en lo tant repetit porxo del *gattari* Jacomino Guidoni, fou atorgada per Berenguer de Lleyda, essent testimoni lo Degà del Capítol de la Seu de Barcelona (6) y lo canonge Ferrer de Llor. Dit Berenguer promet satisfer

(1) En 1210, trobam un G. de Marina com a testimoni en una escriptura del arxiu de la Seu de Barcelona.

(2) Ferrer de Lauro o Llor era fill de donya Guillema. Aquesta senyora, en 1212, feu donació del seu fill per a clergue y canonge de la Seu de Barcelona; cedint, además, una heretat en la Parroquia de Sant Boy del Llobregat. En 1227, és a Barcelona, de retorn de Bolonia en Ferrer de Llor, titulantse *barchinonensis archidiaconi*; y en escriptures de la Seu, de 1233 y 1241, continúa encare com arcedià. En 1244, ja pren lo títol de *barchinonensis sacriste* y ho era encare en 1257.

(3) Ja en 1200, trobam en documents de la Seu de Barcelona en Ramón de Torrelles y en un altre de 1233, pren lo títol de *barchinonensis precentoris*.

(4) Guillem de Sala surt en la Crònica de Jaume I, al any 1238. En 1281, era bisbe d'Elna, Bernat de Sala.

(5) Es l'emperador Enrich VI de Hoenstaufen, mort en 1197.

(6) Sabem que en abril de 1217, era encare Degà del Capítol de Barcelona, Arnau de Caldes. En maig de 1227, ho és Bertràn de Vilaró.

a Mestre Ramón per tot lo día de la vinent Pasqua de Pentecostès, cinch lliures de Bolonia que li ha dexat, y dóna per fiadors l'Arnau de Togores, també canonge de Barcelona y en Ramón Pere. Lo notari és l'esmentat Sismond d'Arosa.

Nou documents del any 1221 havem aplegat. Quasi tots estàn tallats ab lo meteix patró. Lo primer comença axí: «Anno Domini Millesimo ducentesimo vicesimo primo, die octauo intrante januario, indiccione nona in ciuitate Bononia, in porticu Jacobini Guidonis gattarii; in presencia domini Decani barchinonensis et Gregorii gerundensis et Arnaldi de Gurbo (1), dominus Gitardus de Uilla franca catalanus et ad eius preces dominus Ramundus Petri de Campo sintillarum et Arnaldi de Tuguriis et Petrus Sendredus de Uilla francha et Ermengaldus Pincenes barchinonensis (2), renunciantes in hoc facto priuilegio, fori et nove constitutioni et beneficio epistole diui Adriani... omnique alii exceptioni promiserunt stipulantes se soluturos quisque in solidum triginta libre bolonensis Magistro Raimundo vel eius heredi de hinc ad festum Sancti Michaelis proxime venturum pro precio unius codicis que dictus domnus Gitardus ab eo emit et resarcire ei omne dampnum et omnes expensas quas ipse in his denariis exigendis fecerit vel sustinuerit et hec omnia sub pena dupli et sub obligacione omnium suorum bonorum et pena soluta pacto manente rato.... Ego Sismiundus olim Imperatoris Henrici notario interfui et mandato predictorum debitorum».

Anem a transcriure sencera y a donarne lo facsímil de la escriptura més interessant de nostra colecció, exceptuades unes poques paraules de difícil lectura per l'estat del pergami. Per ella demostrem la estancia a Bolonia a la primeria del any 1221, d'en Vidal de Canyelles, qui fou més tart lo cèlebre bisbe d'Osca, conseller de Jaume'l Conqueridor y compilador dels furs d'Aragó. També prova que en Guillem de Castellcir y en Ramón Guillem eren dos estudiants catalans qui prenien un préstech de Mestre Ramón per poguer pagar l'estatge o posada a Bolonia:

«Anno Domini Millesimo ducentesimo vicesimo primo die tercio intrante februario, indictione nona, testes ad hoc rogati fuerunt Vitalis de Cainellis et Cima de Barcelona et Arnaldus de Vico, que Dominus Berengarius de Villa Septrut et ad eius preces dominus Guilielmus de Castro ciro et dominus Ramundus Guilielmi renunciantes in hec facto privi-

(1) D'una familia senyorial de la plana de Vich. Sembla que, en 1223, era canonge de Vich; en 1244 y 1252, arcedià de Barcelona; en 1253, elegit bisbe de Barcelona; en 1258, embaxador del rey Jaume al rey de França. Morí en 1284.

(2) Los Campcentelles era familia barcelonina. En un document de 1218, del Cartoral de Sant Cugat, hi surt un Bernat de Camp scintille; y en altre del 1242, un monjo del propi Monastir dit Arnau de Campcentelles. Berenguer de Campcentelles, figura com a barchinonensis succentoris, en 1238.

També era del Comtat de Barcelona la familia Pinxenes. En 1204, trobam un Martí Pinxenes en document de la Seu; y en 1240, en altre de Sant Cugat, hi firma Ermengaudi Pinxenes.

Anno domini millesimo ducentesimo vicesimo primo. die tertio in
 trante february. indictione nona. Testes ad hoc rogati fuerunt
 Vitalis de Canellis. et Cima de Bartelona et Arnaldus de Vico.
 et Dominus Berengarius de Villa Septentr. et ad eius decem Dominus Guili
 elmus de castro eiro et Dominus Ramundus Guilielmi renuntiantes
 in hi facto privilegio fore. et noue constitutioni et beneficio episcopi diui
 adriani. et exceptioni in nuere peccati. omni; alii exceptioni rei ut
 psoe coherent. promiserunt super. se soluturos psoe; in solidum tre
 decim. lib. et sex. sot. bot. et tres morabuntur anni bonos et
 rectos magistro Ramundo ut eius heredi dehinc ad festum sancti Jo
 hannis de junio proximo ueniente. parati per hospitio et doctrina
 et comestione dicti Domini Berengarii ad dicto magistro ei exhibita.
 parati ex amutui prestati sunt ab eodem magistro. et insuper promiserunt
 ei super. refarcire ei omne dampnum et omnes expensas quas ipse in die
 ta peccata exigenda fecit ut sustinuit. et hi sub pena dupli et sub
 obligatione omnium suorum bonorum tam presentium quam futurorum. et pena so
 luta pacto manente ratio. Et licet dicto magistro Ramundo ubi cum
 sinuenit psoe ut psoe nutiu. et aliter et psonaliter eos ad so
 cieta facienda querere.

Et ego Sismundus. not. huic eccui facto Bonn. in porticu
 Jacobini Guidonis gattarii anesui. et mandato predictorum debitorum
 ff. n. n. n.

Regonexement del deute de 13 lliures, 6 sous y 3 morabatins, atorgat per G. de Castelleir y R. Guillem, fiadors
 d'en B. de Vilaseptrut, a Bolonia lo 3 de febrer de 1221; hón és testimoni en Vidal de Canyelles (mida exacte
 del pergami, sense reducció)

legio fori et nove constitutioni et beneficio epistole diui Adriani et exceptioni non numerate peccunie omnique alii exceptioni rei vel persone coherenti, promiserunt stipulantes se soluturos quisque in solidum tredecim libras et sex solidos bolonensis et tres morabutinos auri bonos et rectos Magistro Ramundo vel eius heredi de hinc ad festum Sancti Iohannis de junio proximo veniente partim pro hospicio et doctrina et commestione dicti Domini Berengarii a dicto Magistro ei exhibita, partim ex causa mutui prestiti sibi ab eodem Magistro et in super promiserunt ei stipulantes resarcire ei omne dampnum et omnes expensas quas ipse in dicta peccunia exigenda fecerit vel sustinuerit et hoc sub pena dupli et sub obligatione omnium suorum bonorum tam presentium quam futurorum et pena soluta pacto manente rato. Et liceat dicto Magistro Ramundo ubicumque invenerit per se vel per suum nuntium realiter et personaliter eos solutionem faciendam convenire.

Ego Sismundus notarii huic certui facto Bonnonie in porticu Jacobini Guidonis gattarii interfui et mandato predictorum debitorum s. s. (*signavit?*) ✠.

Ab data del 15 *intrante* abril, sempre indicció IX y en lo porxo den Jacomino Guidoni, Guerau de Vilafranca, renunciant a tot privilegi y benefici regoneix deure dotze lliures de Bolonia a Mestre Ramón y promet satisferles per la pròxima diada de Sant Miquel. Són testimonis Ferrer de Llor, Arnau de Gurb, qui anys després fou bisbe de Barcelona, y en Ramón Pere. Lo notari Sismond autoritza lo contracte.

A 5 dies *intrante* maig (1221), devant del meteix notari, actuant en lo tan esmentat porxo del *gattario* de Bolonia, comparexen Arnau de Rosanes, C. barceloní, Ramón de ...rani, Berenguer de Sant Hipòlit y Bernat de Fontmanció (1) y prometen pagar a Mestre Ramón per la metexa festa de Sant Miquel, 37 lliures boloneses. Són fiadors en Bernat de Malla, Arnau de Togores, Arnau de Senahuja, Pere Albert, *barcelonès* (2), segons ens declara lo document, y Ermengol Princenes. Hi ha un nom que no havem pogut descifrar per lo mal estat del pergami, essent *rani* les darreres sílabes.

(1) Un Bernat de Fonte Amancio surt en documents del Monastir de Sant Cugat del Vallès, en 1239 y 1241 (vegis Mossèn Mas, *Cartulari*, vol. III, pls. 163 y 171). En quant a la familia de Sant Hipòlit, era ausetana. En 1248, B. de Sant Hipòlit era canonge de Vich y feu una fundació en l'altar de Santa Madalena, de la Catedral. En 1240, lo cavaller Bernat de Sant Hipòlit surt també en documents d'Ausona.

(2) Arnau de Senahugia firma, en 1244, l'establiment de molins de la Canonja de Barcelona, feta per lo bisbe de la metexa ciutat a Arnau Adarró.

Pere Albert, barchinonensis canonici, firma en 1233, la dotació del convent de Sant Vicens de Jonqueres, feta per la Vescomtessa de Bearn. En un document de 1235 de Sant Cugat hi firma axí: «Signum Petri Arberti, Barchinone canonici et vicarii domini Barchinonensis episcopi». En 1244, se titula canonge y preboste del mes de novembre. En 1257, encare signa documents com a canonge de Barcelona.

Pere Albert havia estat, en 1228, jutge del plet sobre la castania del castell d'Artés entre'l bisbe de Vich y Guillem de Guardia.

Apar que'l notari Sismond cambià sa escribania o escriptori de lloch. Ja no tornem a trobarlo més en lo porxo d'en Jacomiño. Desde les darreries d'octubre (sempre del any 1221) actúa *in burgo muçço*, algún arrabal o barriada de Bolonia. La escriptura de regonexement de deute de cinch lliures a Mestre Ramón, atorgada per Bernat de Malla y Arnau de Togores com a representants, o millor dit, fiadors d'Arnau de Senahuja (1) està datada així: «Anno Domini Millesimo ducentesimo vicesimo primo, die tercio exeunte octubre, indiccione nona, in ciuitate Bononie in burgo muçço in presencia Petri Alberti et Arnaldi de Gurbo, Arnaldus de Sanaugia et ad eius preces Bernardus de Medalia et Arnaldus de Tuguriis renunciates in hoc facto privilegio, fori et exceptioni non numerate peccunie omnique alii exceptioni promiserint...» pagar desde ara fins a la vinent Pasqua de Resurrecció les 5 lliures boloneses y «resarcire ei (Mestre Ramón o son hereu) in hoc facto expensas et omne dampnum et hec sub pena dupli et sub obligacione suorum bonorum ubicumque creditor accipere voluerit et pena soluta pacto manente rato renunciates et in hoc facto nove constitutione et beneficio epistole divi Adriani....» Aquest document y l'anterior són los dos que'ns acrediten l'estancia a Bolonia en 1221, del cèlebre canonge de Barcelona Pere Albert, qui després feu la compilació de costums feudals (2).

Un mes més tart, lo 3 *exeunte* novembre, sempre indicció IX, Pere de Belloch y a son prech Pere, abat del monastir de Sant Feliu de Girona (3), promet satisfer vint lliures a Mestre Ramón per tot lo dia de Pasqua de Resurrecció. Estàn presents Ramón de Torrelles, qui ja havem trobat a Bolonia en març de 1220 y dos italians, Guardi de Mantua y Juncte, *de eadem terra*.

Seguexen dues escriptures ab la metexa data de 27 novembre de 1221 y en les dues hi figura l'esmentat abat de Sant Feliu de Girona. Y en una d'elles torna a sortir en Ramón de Albucià, segurament català, que ja' era a Bolonia en octubre de 1218. Anem a transcriure quasi totalment lo regonexement de deute per dit abat y per Pere Belloch (4), de la diòcesi de Barcelona, de 54 lliures y tres sous, advertint que hi ha

(1) En desembre de 1241, Arnau de Senahuja és a Barcelona y regoneix deure 70 sous a Berenguer de Rocà, declarant que los hi retornarà en terra d'oltramar. B. de Roca y A. de Senahuja havien estat junts estudiant a Bolonia. En novembre de 1258, lo propi Arnau regoneix deure deu quarters d'ordi al jueu Benvenist de Porta, davant del notari barceloní P. de Ribalta. Abdós pergamins són, com tots los altres, del arxiu de la Seu de Barcelona.

(2) Tenim un pergamí de 5 calendes març 1237 del Senyor (1238 istil modern), que és la escriptura de regonexement del deute de 50 sous que fa Joan Argenter a Pere Arbert o Albert, canonge de Barcelona, declarant que del dit deute ha satisfet ja a Ferrer de Granada la totalitat menys tretze sous. Autoritzat per Pere Ferrer, notari públich de Barcelona.

(3) L'abat de Sant Feliu de Girona era Pere de Requesens, a qui havem trobat ja a Bolonia en 1218.

(4) En una escriptura de la Seu de Barcelona, del any 1238, Pere de Belloch firma entre'ls canonges, però no's titula tal, com fan los altres.

alguna paraula illegible en lo pergami y que en bona part l'ha publicat lo P. Gazulla:

«Anno Domini Millesimo ducentesimo vicesimo primo, die quarto exeunte nouembre, indictione nona, in ciuitate Bononie, in burgo muçço, in presentia Guilielmi Trauerii et Saluo dci de Bergamo et Lanfranchini de eadem terra et Bartholomei ferariensis et Amadei de Mantua, Dominus Petrus abbas Sancti Felicis Gerunde et dominus Petrus de Pulcroloco de episcopatu Barchinone, renuntiantes in hoc facto privilegio fori et clericali et noue constitutioni et beneficio epistole diu Adriani et exceptioni non numerata peccunie, omnique alii exceptioni promiserunt stipulantes et in super corporaliter iurauerunt se soluturus quisque in solidum quinquaginta et IIII^{or} libras et tres solidos bolonensis Magistro Ramundo vel eius heredi dehinc ad festum Sancti Michaelis proxime venturum vel ad alium siue alios terminos per creditorem eis datos et resarcire ei omne dampnum et omnes expensas quas ipse in his denariis..... dis fecerit vel sustinuerit et hoc sub pena dupli et sub obligatione omnium suorum bonorum tam presentium quam futurorum et pena soluta pacto manente rato et in super promiserunt ei soluere usuras que iam st.... solute et que ad huc *soluntur* ex hac pecunia et simplici uerbo ipsius Magistri credatur de usuris et de dampnis et expensis quam pecuniam ab ipso Magistro mutui nomine bene eis solutam esse confessi fuerunt. Preterea dominus Ottavianus et Arnaldus de Tuguriis et Bernardus Buxados et Bernardus de Medalia renuntiantes in hoc facto omnibus supradictis auxiliis et privilegiis atque exceptionibus constituerunt se principales debitores quisque in solidum iamdicto creditori et eius heredi de predicto debito ei solvendo ad iam dictum terminum et de omnibus predictis ei observandis et hoc sub eadem pena et sub obligatione omnium suorum bonorum sollempni adiarta stipulatione et promissione.

Ego Sismundus olim Imperatoris Henrici notario interfui et mandato omnium predictorum promissorum s. s. ✠.

La segona de les citades escriptures de 27 de nouembre també està feta «in ciuitate Bononie in burgo muçço» y en presència de Guillem Traver, que'l creyem català y d'en Salvodei de Bergamo, Lanfranchini de eadem terra, de Bartomeu de Ferrara y d'Amadeu de Mantua. Diu lo document que l'abat de Sant Feliu «fuit confesus se fideiussisse apud Magistrum Ramundum pro Guilielmo de Horiol pro XXXII libras bolonenses et per Josberto fratre eius in XVII libras bolonensis et in XIII morabutinius et IIII^{or} medaliis (*malles*, moneda catalana) et per Ramundo de Montirone in decem libris bolonensis et per Ramundo de Albuciano in decem libris bolonensis et per succentore Sancti Felicis (de Girona?) in centum libris bolonie.....» Per lo que, l'abat y també en Pere de Belloch, renunciant a tot fur y privilegi civil y ecclesiàstich, prometen satisfer in *solidum* tots los citats deutes a Mestre Ramón o a son hereu y resarcirli tots danys y despeses fetes o fahedores per obli-

gar al pagament, sots hipoteca de tots llurs béns. Y afegeix: «.....prop-
terea prefatus dominus abbas corporaliter juravit omnia predicta bona
fide attendere et observare jamdicto Magistro Ramundo vel eius heredi
ut supradictum est. Ego Sismundus notario his omnibus interfui et
mandato predicti domini abbatis et Petri de Pulcro loco S. S. ✠».

Sembla que l'abat de Girona s'havia fet lo protector dels pobres es-
tudiants, que per dificultat de comunicacions o per altres causes estaven
sense diners a Bolonia. Es digne de notar-se com l'abad Pere y son amich
Pere de Belloch sortiren fiadors de cinch diferents estudiants catalans
per la quantitat important de 169 lliures y 13 morabatins. Es un acte
de germanor y de filantropia ben digne de lloança.

La darrera de les escriptures del any 21 que tenim aplegades la trans-
criurem totalment. Es lo préstech fet per Mestre Ramón al cavaller del
Geronés Berenguer de Cervià (1), representat o ajudat per sos amichs lo
precenter del monastir de Sant Feliu de Girona, lo canonge de Girona
Guillem d'Oriol y lo canonge d'Elna Gisbert de Requesens. Los tres tes-
timonis, també catalans, són, ademés d'en Berenguer de Subirats, l'abat
de Sant Feliu de Girona, Bernat de Malla y lo canonge de Barcelona,
Ferrer de Llor.

«Anno Domini Millesimo ducentesimo vicesimo primo die ultimo
exeunte decembre, indictione nona, in ciuitate Bononia, in porticu Ja-
cobini Guidonis gattarii, in presentia domini Abbatis Sancti Felicis
gerundensis et Bernardi de Medalia et Ferrarii de Lauro et domini
decani Barchinonensis et Belengarii de Subiratis. Dominus Belengarius
de Seruiano catalanus miles gerundensis diocesis et ad eius preces do-
minus precentero Sancti Felicis Gerunde et dominus Guilielmus de
Huriol canonicus gerundensis et dominus Giosbertus de Richisen cano-
nicus elenensis diocesis renunciantes in hoc facto privilegio fori et nove
constitutioni et beneficio epistole divi Adriani et exceptioni non nume-
rate peccunie omnique alii exceptioni rei vel persone coherenti promi-
serunt stipulantes se soluturos quisque in solidum septuaginta libras
bolonie Magistro Ramundo vel eius heredi de hinc ad pascha resurrec-
tionis proxime venturum quas ab eo mutui nomine bene eis solutas
esse confessi fuerunt et in causa peregrinationis et resarcire ei omne
dampnum et omnes expensas quas ipse Magister in his denariis exi-
gendis fecerit vel sustinuerit et hoc sub pena dupli et sub obligatione
omnium suorum bonorum et pena soluta pactu manente rato et eius
nomine predicta sua bona se pos fidem constituerint. Ita si quidem
quod liceat dicto Magistro ubilibet eos realiter et personaliter ad solu-

(1) En lo Cartoral de Carles Many, de Girona, (vegis Botet, en aquest BO-
LETÍN, volum IV), hi ha un document de 1209, de Berenguer de Cervià, fill d'Arnau
de Llers y germà de Guillem y Bernat de Cervià; lo darrer estava llavors a Mar-
sella com a penyora donada per lo rey. En 1237, hi havia un canonge Cervià, a
la Seu de Girona.

tionem faciendam conueniré obligando ei dictus miles tam patrimonialia quam et alia sua bona.

Ego Sismundus notario his omnibus interfui et mandato omnium predictorum debitorum».

Ab data del día 22 *ultimo exeunte octubre*, del any 1222, indicció X, y en lo burgo muçço de la ciutat de Bolonia, en Guillem de Sala regoneix deure a Mestre Ramón, per sos amichs Arnau de Togores y Joan de Banyoles les quantitats de 59 y 16 lliures, respectivament. Fet en presència de Ferrer de Llor, Joan Sicfred, Arnal, capellà de Santa Maria de la Mar de Barcelona, y Guillem Mainard, de Girona. Lo notari és lo tant repetit Sismund. Es la darrera vegada que trobam a Bolonia los canonges catalans Arnau de Togores y Ferrer de Llor. Abdós hi estigueren, segons nostres documents, desde març de 1220 fins a novembre de 1222.

En Ramón, fill del difunt Bruno Calvet (1), promet en nom de don Jofret de Terrasa, canonge de Girona, satisfer a Mestre Ramón fins a la vinent festa de Sant Miquel, vint lliures. La escriptura del 10 día *exeunte* desembre del 1224, indicció XII, fôu feta per lo notari Sismond, en presència de Bernat de Vich, de Girona (2), Bertràn de Briançó y dos italians, Tebaldino, *notario de strada castilionis*, y Onèbenc *eius filius*.

Una escriptura, del 1225, *die quarto intrante januario*, indicció XIII, *in civitate Bononia*, devant del meteix «Sismundus olim Imperatoris Henrici notarii», Gaufret de Terrasa, canonge de Girona y Ramón Brunocalvet, renunciant tot fur y privilegi y actuant com a testimonis també tres italians, Juncte de Mantua, Johan de Caprino y Manfredini de Bernatdiglo de Verona, prometen pagar cada hu in solidum, vint lliures boloneses a Mestre Ramón, quantitat que «illi fuerunt confessi se debere dicto Magistro pro Bernardo de Aquilone». Bernat d'Aguiló era un senyor de la Segarra, descendent de la niçaga del príncep Robert de Tarragona.

Dos dies després lo 6 entrant janer de 1225, indicció XIII, s'atorga la escriptura de regonexement del deute de quatre morabatins cada hu y abdós in solidum, devant del notari imperial Joan Martini Deriosti, *sub porticu scolis Magistri Ruimundi*, y a favor del tan citat Mestre Ramón, per lo sagristà Guillem en nom y a prechs de Bertràn de Montgrí. Són testimonis Blaxiolo, fill de Gualterio de Mexunatico, Çacaria, fill d'Atoveli y Tridentino de Tridento. Ací observam que, veure tots los testimonis italians fa creure si en aquells moments eren pochs los estudiants catalans a Bolonia; y que lo Mestre Ramón, qui tenia escola en

(1) En setembre de 1202, Pere Berenguer reclamà judicialment a Barcelona, contra Bruno Calvet, sobre cert obrador en lo mercat (*forum*), y lo veguer P. de Medina donà possessió provisional al primer.

(2) Jaume I nomenà notari de Girona a Bernat de Vich; per los anys de 1275 encare tenia la notaria a títol vitalici.

lo porxo o voltes, podia molt be ésser lo meteix Mestre Ramón *prestamista* de diner als estudiants y venedor de llibres, lo que si resultés confirmat faria certa olor d'exploació organitzada y dura, molt semblant a abusons que avuy també s'observen en la nostra terra.

Es encare del 1225, del 11 de novembre, lo préstech de 25 lliures y mitja fet per Mestre Ramón a Bernat de Bordils, qui promet retornarles per tot lo dia de la vinent Pasqua de Resurrecció, donant per fiadors Guillem de Torroella y Arnau de Bellpuig, canonges de Vich. Són testimonis en Pons de Vilanova y en Bernat de Puig y en Sismond és lo notari (1).

Lo citat fiador d'en Bordils, en Guillem de Torroella (2), va pendre l'any següent també un préstech de 200 morabatins a Mestre Ramón. La escriptura del notari Sismond, ab data del dia 10 *exeunte* abril, any 1226, indicció XIV, fou feta en presencia de cinch catalans, Pons de Vilanova, Arnau de Bellpuig, Berenguer de Merles, Bernat de Santa Eugenia y Ferrer de Moyà (*Modiliano*) (3). Lo canonge Torroella declarà que prenia dita quantitat per compte y orde d'en Guillem de Castellcir (4), estudiant que ja l'havem trobat a Bolonia en febrer de 1221. De manera que aquest és indubtable que feu los cinch cursus de la facultat de Dret en aquell Estudi.

Los tres primers dels esmentats testimonis catalans ho foren també en altre escriptura de deute del sisè jorn sortint d'abril del meteix any 26, y diu textualment: «In civitate Bononie, in presencia Arnaldi de Pulcropodio et Poncii de Villanova et Belengerii de Merles qui omnes sunt canonici vicenses». Comprobació de que molts dels estudiants a Bolonia eren eclesiàstichs y ja de certa categoria. En aquesta escriptura en Guillem Borràs, canonge de Santa Maria d'Ullà, del Bisbat de Girona, «et eius precibus et mandato Guilielmus de Turicella de Montetrino (*Montgri*), renunciante in hoc sancto privilegio fori et ecclesiastico atque scolastico et excepcioni non numerate peccunie», prometen cada hu in soli-

(1) Trobam, en 1209, Arnal de Bordils, com a un dels marmessors en lo testament d'Arnal de Llers; en lo citat Cartoral de Carles Many, de Girona.

(2) En la parroquia de Santa Eulària de Riueritable, prop de Vich, hi havia lo castell de Torroella, tingut en 1203, a feu del bisbe de Vich, per Guillem Bernat de Manlleu. En 1211, Pons Guillem de Torroella prometé al prelat fer tot lo servey feudal degut per lo castell de Gurb.

(3) En la Crònica de Jaume I, al tractar de la conquesta de Mallorca, en 1220, surt en Bernat de Santa Eugenia, senyor de Torroella. En 1238, Bernat de Santa Eugenia firma la permuta entre B. de Vilagranada, ardiaca, y B. de Sant Vicents, y no's titula canonge de Barcelona, encare que firma entre tots ells. Però, en altre escriptura de 1251, signa axí: «Ego B. de Sancta Eugenia, barchinonensis canonici qui hoc firmo». En 1259, Pere March de Santa Eugenia y son germà Berenguer de Santaeugenia, aparexen senyors del castell d'Eures, en AUSA. Sa germana Blanca se casà ab Simón de Gironella.

No havem trobat res d'en Ferrer de Moyà; però un Bernat de Moyà era deutor del jueu Abraham d'Adret, en 1254. Y en 1279, un Guerau de Moyà és testimoni d'una escriptura a Barcelona.

(4) En 1256, lo bisbe de Vich comprà terres a Bernat de Castellcir.

dum pagar quinze lliures de Bolonia a Mestre Ramón o al seu successor «de hinc ad proximum festum Sancti Michaelis». Y acaba: «Preterea dictus Guillelmus Borracius corporaliter juravit solvere totam predictam peccuniam iamdicto Magistro vel eius heredi ad predictum terminum vel ad alium sive alios terminos ab eo sibi datos. Ego Sismundus olim Imperatoris Henrici notario interfui et mandato predictorum debitorum sig. ✠».

Lo darrer document aplegat d'aquest primer terç de la XIII^a centuria és lo préstech de Mestre Ramón, de 35 morabatins a Ramón de Riera (1), del bisbat de Barcelona. Apar que'l préstech era anterior y se celebrava un conveni per acabàr dificultats sobrevingudes. Porta data del día 9 entrant novembre, indicció II, any 1229, y són testimonis Bernat de Castellet, Ramón Portell y Bernat de Corvera. Acaba: «Ego Sismundo notarii huic certui facto Bononie interfui et mandato dicti debitoris S. S.»

En Villanueva (*Viage literario*, VII, p. 33), diu que essent arcedià d'Urgell en Bernat de Mur (després bisbe de Vich), estudiava a Bolonia, en 1238, juntament ab Guifred de Terrasa, Ramón d'Anglesola (també fou bisbe de Vich), Berenguer de Salcet, Berenguer de Cervera, Pere de Merata y Pere de Gualba. Tots ells s'anomenaven *catalani* y estudiants en la escriptura de regonexement del deute de cent bisancis d'or a favor del cambiador o *banquer* de Bolonia, Jacobino Costoli, que obra al arxiu de la Seu de Vich. No sabem si lo Gaufred de Terrasa, canonge de Girona, al qui havem trobat estudiant a Bolonia en 1225, es lo meteix Guifred (ab nom alterat) que surt ara encare a Italia.

En 1264 y 1266 trobam altre volta documents d'estudiants catalans a Bolonia; però no són deutes, sinó compres de llibres d'estudi. Ab data del primer dels citats anys, indicció VII, día 4 entrant desembre, «Dominus Lopus Gualtiroti de Florencia vendidit et tradidit domno Bernardo Gilemi unum Digestum novum de littera nova in cartis peccorinis cum apparatu domini Accursii cuius principium secundum quaterni incipit *accipe dampnum*; et principium tercii quaterni incipit *si liberum peculii*. Et hoc pro precio XXX. librarum bononienses.... promittentes dictus venditor ipsi emptori de evictione tantum ipsius libri et non de vicio secundum usum et consuetudinem civitatis Bononie». Renuncia a privilegi clerical y escolar y promet refer totes les des-

(1) Surt en 1209, un Ramón de Riera entre'ls testimonis de la concordia celebrada entre lo Rey y lo Gran Comanador d'Espanya dels Hospitalers. En 1216, trobam un Ramón de Riera, escribà. En 1232, apareix jutge en Ramón de Riera y signa un document del Cartoral del Monastir de Sant Cugat del Vallès (vegis Mossèn Mas, *Cartoral*, vol. III, pl. 138). Finalment, en 1238, en altre document de la Seu, surt Ramón de Riera, *barchinonensis canonici, prepositi mensis novembris*.

Ramón Portell figura en dues escriptures de 1203 y 1209 del citat *Cartoral* (vol. III, pls. 107 y 120).

peses que fes per defensarse, y acaba: «Actum Bononie in curia Sancti Ambrosii in statione domini Virgillii stationarii, presens domini Petriolo de Sancto Symone, domino Benevente de Suricio... filio domini Bonifatii de Cauallis ad hoc rogitus et vot... tt... G. Benimatus condam Michaelis Nauonis Imperiali auctoritate notarii ✠». Es innecessari fer notar l'interès que té aquest final del document per la historia de Bolonia. Lo comprador del citat Digest, en Bernat Guillem, era sens dupte un estudiant català, donchs de lo contrari no hi hauria cap motiu per que lo present document hagués anat a parar al Arxiu de la Seu de Barcelona.

La escriptura de 1266, indicció IX, dia set exint de març, està feta «in domo domini Sulimani stationario, presentibus testibus domino Sulimano stationario, domino Bellengario de Ci.aria et domino Phylipo condam Ungarelli»; y autoritzada per «ego Symon filius quondam Guindolini Imperiali auctoritate notarii interfui rogatus...» Diu que «Cimboninus filius quondam Vrsolini de Sancta Maria vendidit et tradidit domino Bernardo Guilielmi de Pinellis catellanus unam somam açonis (*accionis?*) cum omnibus extraordinariis autentici et *certum* (?) librarum et extraordinariis Digestorum totam completam et continue in cartis hedinis, finis primi quaterni dicti faciad antecedere, finis secundi quaterni dicti juris rauo et hoc precio quadraginta librarum bononiensis... renunciante excepcione.....» Es de suposar que'l comprador de l'esmentada Suma, lo català Bernat Guillem de Pinells (1), era lo meteix Bernat Guillem del document anterior y comprador del Digest. En aital cas, demostrem que dit estudiant permanesqué al menys tres anys a Bolonia. No sabem qui era aquell *estacioner* Soliman, en la casa del qual lo notari autoritzà lo contracte.

Finalment, aportarem dos documents del any 1298, indicció I. Es lo un, de 21 de maig, la promesa feta per don Ramón de Morera (*Moraria?*), precentor de Valencia, Guillem de Romaní, canonge de Valencia, Guillem de Moraria, fill d'en Berenguer de Moraria del bisbat de Vich y Jaume Bos, fill del difunt Guillem Bos, del bisbat de Barcelona (2), a favor de *domino* Berenguer de Saguardia, canonge de Bar-

(1) L'any següent, en Bernat Guillem de Pinells era ja de retorn a Catalunya, puix trobam un document d'abril de 1267, fet al poble de Sant Celoni, en lo que dit Bernat regoneix deure 120 sous a Pere de Valldraper; y aquest pergamí és també del arxiu de la Seu de Barcelona. La familia Pinells era segurament de Sant Celoni; en 1270, un Pere de Pinells regoneix deure al jueu Astruch Cap 50 sous y és lo notari lo prevere Cervià, notari de Sant Celoni.

En 1285, trobam l'acta de rebut de part d'un deute de mil sous, atorgada per lo jueu Adret Issach a favor de Guillem de Bellví, representat aquest per lo *jurisperit* Bernat Guillem de Pinells; en la notaria d'en Bernat de Pallejà, de Barcelona.

En 1238, hi havia un Bernat de Pinell, canonge de Barcelona.

(2) Berenguer de *Moraria*, dientse ciutadà de Valencia, anomena a son fill, en 1287, com a apoderat pera recobrar una partida de cera. També és document de la Seu de Barcelona.

Guillem Bos era un mercader barceloní al qui havem trobat en 1240, fent negocis ab Domingo Lull.

celona, de trèurels a ell y als seus successors indempnes y lliures de la obligació que havia contret per 380 lliures boloneses per contracte de *mútuo*, pagantles abans del dia primer de setembre vinent. Es interessant la data: «Actum Bononie in domo fratrum predicatorum ubi congregatur universitas scholarium..... presentibus domno Henrico de Brinzingen, domno Conrado condam domini Com de Basilea, Petro Leopardi et Arnaldo de Romanino qui asseruerunt cognoscere contrahentum testes rogiti..... Matheus cambii imperiali auctoritate notarii et iudex ordinario rogitus scripsit». Per aquest passatge sabem que a les darreries de la XIII^a centuria los estudiants s'aplegaven en lo convent de dominicans de Bolònia.

L'altre document de 1298, del 5 d'agost, fou atorgat a Barcelona y autoritzat per lo notari barceloní Bernat de Vilarubia, però ens dona notícia d'estudiants a Bolònia. Arnau de Castelló, canonge de Barcelona y procurador del venerable senyor March de Sancta Eugenia, *sacriste Barchinone absentis et studentis Bononie*, regoneix a Guillem Dolç, també clerguè de Barcelona, que li havia fet un préstech de 300 sous de tern com a procurador del esmentat estudiant absent, «quos ego ipsi domino sacriste transmissi ad dictam civitatem Bononiensem per Bertrandum de Monterotundo»; y s'obliga a retornarlos en lo pròxim *carniprivio* de la Cuaresma.

Aquests són los documents aplegats per nosaltres referents als estudiants catalans a Bolònia. Dels 119 noms personals que contenen, sense comptarhi los notaris, pertanyen sense cap dubte a catalans vuitanta nou, a saber: Ramón d'Albúcia, Arnal, Pere Albert, Bernat d'Aguiló, Pere de Belloch, Pere de Bestregà, Bernat Boxadós, Joan de Banyoles, Bertràn de Briançó, Bernat de Bordils, Arnau de Bellpuig, Jaume Bos, Guillem Borràs, Ramón Pere de Campcentelles, Vidal de Canyelles, Cima de Barcelona, Guillem de Castellet, Pere de Castelló, Berenguer de Cervià, Bernat de Carcassona, Ramón Calvet, Bernat de Castellet, Bernat de Corbera, Guillem Carbonell, C. Barcelonès, Bernat de Fontmansió, Arnau de Gurb, Gregori de Girona, Pere abat de Sant Feliu, lo precenter de Sant Feliu, Guillem lo sagristà, Bernat Guillem, Ramón Guillem, Ferrer de Llor, Berenguer de Lleyda, Pere Llopart, Bernat de Malla, Guerau de Marina, Ramón de Montiró, Guillem Mainard, Berenguer de Merles, Ferrer de Moyà, Bertràn de Montrodó, Ramón de Morera, Berenguer de Morera, Guillem de Morera, Bertràn de Montgrí, Guillem de Oriol, Jozbert Oriol, Ermengol Pincens, Bernat Planà, Bernat de Puig, Ramón Portell, Ramón de Penyafort, Bernat Guillem de Pinells, Jozbert de Requesens, Pere de Requesens, Ramón Pere, Berenguer de Roca, Ramón de Riera, Guillem de Romaní, Arnau de Romaní, Arnau de Riu, Arnau de Rosanes, Pere Sendred, Berenguer de Subirats, Joan Sicfred, Guillem de Sala, Bernat de Santa Eugenia, March de Santa Eugenia, Berenguer de Saguardia, Ramón de Sexà, Ramón de Sant Joan, Berenguer de Sant Hipòlit, Arnau de Senahuja,

Arnau de Togores, Guillem Traver, Guillem de Torres, Jozbert de Terrasa, Guillem de Torroella, Ramón de Torrelles, Guitart de Vilafranca, Guerau de Vilafranca, Arnau de Vich, Berenguer de Vilasemprud, Pere de Vilaó, Guillem de Vich, Bernat de Vich y Pons de Vilanova. Tres quartes parts d'aquests noms són, com ja havem dit, indubtablement d'estudiants catalans y l'altre quarta part sense poder assegurarho, és molt probable que també fossin d'escolars nostres a Bolonia.

Ab singular goig havem procurat demostrar com los pergamins de la Sèu de Barcelona ens permeten aportar una tant nodrida contribució al conexement de la representació catalana al Estudi de Bolonia en la XIII^a centuria. Són noves molt interessants del moviment de la ensenyança del Dret en aquell temps y ens revelen, per la extraordinaria concurrencia de catalans a dita Universitat durant lo regnat de Jaume'l Conqueridor, que eren moments de verdadera renovació, de general avenç en totes les branques de les arts y de la literatura. Havem de recordar que Ramón de Penyafort, Vidal de Canyelles, Pere Albert y Arnau de Gurb, consellers del gran sobirà de Catalunya y Aragó, havien estudiat a Bolonia, y que potser per axò los furs de Valencia seguiren en bona part lo Còdich de Justinia y tingueren en compte lo Digest y l'Instituta.

JOAQUIM MIRET Y SANS

NOTES DOCUMENTALS DE LLIBRES ANTICHS A BARCELONA

Així com les joyes tenen estima per sa valúia material, y més si's mira des dels punts de vista artístich, històrich y arqueològich, les quals constituexen un rich tresor per qui les posseheix igualment passa ab los llibres, que són en part, y no petita, una vera riquesa, considerantlos no sols per lo de que tracten, si que, ensemps, per l'antiqor y treballs artístichs ab que están embellits.

Avuy, quasi podria dirse que hi ha una febre delirant pera assolir tals tresors bibliogràfichs, y més encara si compten cents anys que foren ja escrits, ja estampats.

Bella obra merexedora de plena lloança és aquesta, ja per que's dona estima a cosa que la te ben merescuda, ja per que, després de tanta destrucció, així se contribueix y de debò a la conservació d'una part de tant importantíssims tresors que les generacions preterites han llegat a les d'avuy, y aquestes ne faràn present a les venidores.

Molt s'ha dit dels llibres antichs y assats pot dirse encara, emperò